ливість визначити і комплексно проаналізувати весь поетапний процес створення вокально-сценічного образу. При цьому необхідно обумовити, що у статті нами досліджено лише становлення і розвиток вокально-сценічних навичок, які, в свою чергу, накладаються на вже сформовані та відшліфовані вокально-технічні навички майбутнього вчителя музики.

ЛІТЕРАТУРА

1. Барсов Ю.А. Вокально-исполнительские и педагогические принципы М.И.Глинки. /Ю.А. Барсов. – Л. : Музыка, 1968. – 66 с.

2. Ван Лей. Психологічні умови педагогічної творчості викладача вокалу в аспекті розвитку музичних здібностей /Ван Лей // Теоретичні питання культури, освіти та виховання : зб. наук. праць. – К. : Вид. центр КНЛУ, 2008. – 264 с. – Вип. 36. – С. 16-21.

3. Морозов В.П. Искусство резонансного пения /В.П. Морозов. – М. : Искусство и наука, 2002. – С. 23-41.

4. Митина Л.М. Психология профессионального развития учителя /Л.М. Митина. – М. : Флинта, 1998. – 200 с.

5. Стулова Г.П. Хоровой класс /Галина Павловна Стулова. – М. : Просвещение, 1988. – С. 99-133.

ІСТОРІЯ НАВЧАННЯ ЧИТАННЮ СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНИХ ТЕКСТІВ АНГЛІЙСЬКОЮ МОВОЮ

Глушко Т.В.

У статті розглядаються методи навчання читанню взагалі і англомовної періодики зокрема, розроблені у 50-60 роки минулого століття. Надані форми і заходи навчання цьому виду мовленнєвої діяльності: без перекладу розуміння того, що читається; розвиток навичок мовної здогадки; визначення стилістичних особливостей газетних текстів; встановлення критеріїв складання потенціального словника для читання аутентичних текстів – актуальні для сучасної методики навчання іноземним мовам.

The methods of reading teaching generally and English language periodicals in particular worked out in 50-60 years of the last century are considered in this article. Offered forms and ways of teaching to this kind of speech activity, which consists of: in nontranslated condition of understanding of things read; in development of habits of language guesses; in defining stylistic particulars of newspapers' texts;in determining of criteria of composing of potential dictionary for reading of authentic texts – are actual for modern foreign languages teaching methodology.

Проблема навчання іншомовного читання взагалі, й іншомовної періодики зокрема, завжди була і залишається в центрі уваги багатьох учених. Такий пильний інтерес дослідників до розробки ефективних методів навчання читання автентичної суспільно-політичної літератури старшокласників і студентів ВНЗ зумовлений низкою факторів, з-поміж яких такі:

1) реалізація виховної мети навчання іноземних мов на прикладі фактів реальної дійсності розвитку політичної й економічної системи англомовних країн, порівняння їх з відповідними досягненнями чи недоліками у своїй країні, виховання активної життєвої позиції підростаючого покоління;

2) підвищення мотивації вивчення предмета «Іноземна мова» шляхом залучення учнів у процес реально-мовленнєвої комунікації: обговорення, аналізу й інтерпретації актуальних проблем сучасності, викладених у текстах соціально-політичної спрямованості;

3) удосконалення лінгвістичної культури іншомовного мовлення за рахунок довільного запам'ятовування і подальшого вживання в мовленні нової політично забарвленої лексики, деяких зразків пасивної граматики, а також певних стилістичних прийомів вираження думок;

4) розвиток умінь мовної здогадки, що дозволяє інтуїтивно осмислювати деякі складні для розуміння мовні і мовленнєві зразки, не перекручуючи при цьому сенсу того, що читається;

5) озброєння учнів методами іншомовної самоосвіти, що полягають у розвитку здібностей самостійного відбору текстів для читання; відокремлення з них необхідної інформації, її осмислення і застосування отриманих знань як у новому лінгвістичному оточенні, так і в нестандартних мовленнєвих та життєвих ситуаціях.

Проте ступінь досягнення зазначених переваг процесу навчання читання англомовної періодики багато в чому залежить від ефективності використовуваних методів навчання читання як виду мовленнєвої діяльності, а вони, у свою чергу, цілком підпорядковуються цілям навчання іноземних мов взагалі і цілям навчання читання зокрема. Цілі ж навчання диктуються соціальним замовленням суспільства.

Розглянемо, як змінилась якість навчання читання англомовної періодики в різні періоди розвитку методики навчання іноземних мов, розпочинаючи з 50-х років минулого століття до теперішнього часу.

Як уже було зазначено, нас цікавить методика навчання читання англомовної періодики, розпочинаючи з середини минулого століття. Натомість аналіз науково-педагогічної літератури, цілей і змісту навчання іноземних мов у цілому і читання зокрема, свідчить, що в далекі післявоєнні роки читання автентичних газетних текстів не мало місця у процесі навчання іноземних мов. Відповідно до вимог програми тих років, старшокласники повинні були читати адаптовані уривки з художньої літератури; суспільно-політичні тексти військової спрямованості, що демонстрували подвиги воїнів радянської армії в боротьбі з фашизмом.

Водночас, незважаючи на те, що жанр такого роду текстів не вповні відповідає жанру газетних текстів, ми вважаємо необхідним розглянути методику навчання читання в 50-ті роки. Її специфічні особливості полягають у тому, що саме в цей період зароджується тенденція розгляду читання як виду мовленнєвої діяльності. Вихідними пунктами в розробці цього напряму в навчанні іншомовного читання є праці Л. В. Щерби, в яких було зазначено шляхи глибокого проникнення в сенс того, що читається, на підставі його аналізу за формальними мовними ознаками.

Більш детально ця ідея знайшла відображення в дослідженнях А. Н. Соколова. Науковець виявив, що під час безпосереднього розуміння відбуваєть-

ся миттєве охоплення сенсу шляхом відокремлення сенсових віх. У ході читання більш складного в лінгвістичному відношенні тексту (в подальшому такими текстами будуть газетні), охоплення сенсу змінюється дискурсивним розумінням, тобто аналізом окремих моментів (лексичних і граматичних форм) з їх подальшим синтезом. Надалі А. Н. Соколов показав, що дискурсивні процеси відбуваються і під час безпосереднього розуміння того, що читається, але протікають у дуже скороченому вигляді. «Вони виступають у дуже скороченій формі, у формі оперування основними сенсовими віхами тексту, що входять до структури внутрішнього мовлення читача» [с. 184].

Читання, засноване на дискурсивних процесах у методиці навчання іноземних мов, прийнято зіставляти з аналітичним. І хоча сучасні вимоги до читання англомовної періодики студентами немовних ВНЗ полягає у розвитку здатності біглого сприйняття друкованої інформації з інтуїтивним розумінням складних мовних форм, умінням миттєво трансформувати їх у прості або взагалі не помічати їх, що співвідноситься з синтетичним читанням, вважаємо правомірним на початковому етапі навчання читання газети іноземною мовою використовувати найбільш ефективні прийоми аналітичного читання. Саме тому розглянемо ще деякі дослідження 50-х років, що присвячені проблемі дискурсивних процесів під час читання ускладнених текстів.

Так, І. В. Карпов, досліджуючи процеси розуміння тексту на початковому етапі навчання, виявив 4 етапи дискурсивного розуміння: первісне розуміння – розуміння загального сенсу, що супроводжується вільним перекладом; аналітичний ступінь, тобто використання лексико-граматичного аналізу; етап повного адекватного розуміння тексту, тобто синтетичне розуміння; етап без перекладного розуміння. У ході дослідження вчений дійшов двох важливих висновків: по-перше, «по мірі зростання знань, умінь і навичок чотири процеси дискурсивного розуміння можуть згортатися» [с. 71]; по-друге, «переклад потрібно розглядати як непостійний засіб, що з тривалістю часу може і повинен стати зайвим» [с. 65]. На жаль, у 50-ті роки схема І. В. Карпова була взята методистами без будь-яких змін в основу навчання читання незалежно від віку учнів, їхнього рівня підготовки, ступеня складності і жанру тексту. Про це свідчить характеристика етапів читання у праці М. А. Бахарєвої і В. С. Цетлін: I етап – читання з метою загального розуміння змісту тексту для створення загального уявлення, що перевіряється переказом рідною мовою; II етап – лексико-граматичний аналіз і як наслідок – дослівний переклад; III етап - читання і повне розуміння у вигляді літературного перекладу; IV етап – виразне читання як показник безперекладного розуміння.

Запропонована схема навчання читання, незважаючи на її значні недоліки стосовно реалізації сучасних вимог навчання читання лінгвістично ускладнених автентичних текстів, на певному етапі навчання іноземної мови все ж таки призводила до становлення досліджуваних умінь, але тільки на їх рецептивному рівні.

Найбільш значним недоліком розглядуваної системи навчання читання є, на нашу думку, переклад у всіх його проявах. Розуміння того, що читається, зумовлюється розумінням усіх його складових, що засвоюються попередньо. Результати досліджень Р. Ю. Мартинової переконливо довели, що іншомовне читання, яке ґрунтується на міцно засвоєному мовному матеріалі,

здійснюється більш якісно, ніж рідною мовою, якщо воно відбувається систематично, з труднощами, які постійно зростають, і складними лексико-граматичними явищами, що переходять із тексту в текст. За такої системи навчання читання переклад, як вид мовленнєвої діяльності і засіб контролю, виключається повністю. Він лише може мати місце у вигляді семантизації окремих стилістичних явищ, розуміння яких за контекстом ускладнене. Уважаємо, що лексико-граматичному аналізу газетних текстів можуть піддаватися лише ті речення, які є нетиповими для цього жанру; або ті, що за своєю структурою не вписуються в загальні норми сучасної граматики.

Відтак, методика навчання читання 50-х років відкрила шлях до його розгляду як виду мовленнєвої діяльності, що дозволяє здобувати інформацію з прочитаного, реалізовувати на її підставі виховну мету навчання іноземної мови, формувати світогляд учнів, розширяти їхній кругозір, удосконалювати іншомовні рецептивні вміння.

Всі ці та інші положення методики навчання іншомовного читання, що зародились у 50-ті роки минулого століття й існують сьогодні, є основою навчання читання текстів будь-яких жанрів.

У 60-ті роки, як і раніше, мета навчання читання іншомовної періодики не ставилася ні в школах, ні у вищих навчальних закладах нашої країни. У старших класах школи учні читали тематичні тексти, а у вищих навчальних закладах — тексти за спеціальністю. Проте методика навчання читання (в силу певних політичних обставин) все ж таки вдосконалювалась; вона збагачувалася дослідженнями, які репрезентували, як формувати потенційний словник, розвивати під час читання мовну здогадку, виключати переклад, перепрофільовувати читання від аналітичного до більш природного — синтетичного, що в цілому є невід'ємними складовими методики навчання читання автентичних текстів будь-яких жанрів.

У зв'язку із значущістю зазначених положень для розробки методики навчання читання іншомовної періодики, зупинимося на їх розгляді більш детально.

Деяка відлига у стосунках із західними країнами, налагодження з ними перших економічних і політичних контактів змусили ділові кола СРСР розглядати іноземну мову і, насамперед англійську, не лише як навчальний предмет філологічного циклу, а і як засіб міждержавної комунікації. Тому в навчальних програмах з іноземної мови на початку 60-х років переглядаються пріоритетні напрями навчання. Читання і письмо стають другорядними за значущістю і послідовністю навчання видами мовленнєвої діяльності, а усне мовлення — домінуючою, що містить у собі як ознаки головної мети навчання, так і головні засоби її досягнення. Усна основа навчання заповнила за декілька років усі наявні педагогічні видання з іноземних мов. З'явилося безліч досліджень, що доводили переваги усної основи навчання і послідовного навчання видів мовленнєвої діяльності, що з нього випливають, від усного мовлення до читання і письма.

Унаслідок такого перегину в бік усного мовлення попередні досягнення в методиці навчання читання нівелювалися за декілька років. Вивчені в усній формі мовні одиниці і вживані після усного ввідного курсу в текстах не читались, а вгадувалися по перших літерах. Повна відмова від їх семантизації за-

собами рідної мови призводила до їх нерозуміння у зв'язному писемному мовленні, а отже, і неможливості осмислення прочитаного.

Явно виражені недоліки методики навчання іноземної мови в першій половині 60-х років зумовили появу нових досліджень з розвитку вмінь у цьому виді мовленнєвої діяльності, які намагалися не тільки наблизити віддалені результати, що були досягнуті в навчанні у 50-ті роки, але й вирішити низку нових проблем.

Так, у другій половині 60-х років робляться спроби відмовитися від розробленої системи аналітичного читання на користь поступового переходу до синтетичного читання. Прикладом такого нового підходу можуть бути результати досліджень О. В. Розова, який запропонував замінити вищезазначені чотири етапи аналітичного читання на три етапи синтетичного читання: 1) підготовлене, що ґрунтується на добре засвоєному мовному матеріалі; 2) непідготовлене, що містить крім знайомого матеріалу 3 % незнайомих слів; і 3) коментоване, тексти якого містять від 8% і більше незнайомих мовних явищ. А. А. Миролюбов назвав таку методику не зовсім вдалою, оскільки вона обмежувала вибір неадаптованих текстів для досягнення вмінь реального читання, тобто читання того, що дійсно створено автором друкованого слова, а не те, що лінгвістично спрощено викладачем. Думку А. А. Миролюбова підтримувала й Н. І. Гез, яка вважала, що неправомірно класти в основу розмежування видів читання ступінь вивченості мовного матеріалу, оскільки читання є діяльністю, що не зводиться до оволодіння матеріалом мови.

Не зменшуючи негативної позиції А. А. Миролюбова та Н. І. Гез до послідовності в навчанні читання: від текстів, що ґрунтуються на знайомому мовному матеріалі, до текстів, які містять дозу незнайомих мовних явищ, що поступово збільшується, що підлягають мовній здогадці, ми поділяємо ідею О. В. Розова. Розглядати читання без будь-якого зв'язку з роботою над мовним матеріалом навряд чи виправдано, адже лексико-граматичні явища, що вивчаються, повинні вживатись як у навчальному, так і в реальному усному та письмовому мовленні. На нашу думку, не тільки тематичні тексти підручника повинні демонструвати учням різноманітні варіанти вживання мовного матеріалу, що вивчається, у різнопланових мовленнєвих ситуаціях, а й автентичні тексти різних жанрів, у тому числі і газетні, що багаті на нестандартні стилістичні явища. У протилежному разі мовний матеріал буде відірваний від реально-мовленнєвої комунікації. А мотивація його вивчення буде практично нівельована. Саме тому завданням учених-методистів полягає в тому, щоб: 1) відбір мовного матеріалу для усного мовлення і читання відповідав нормам сучасної англомовного (німецькомовного, франкомовного і т. ін.) мовлення; 2) відбір текстів для читання ґрунтувався на принципі а) повної; б) відносно повної; в) неповної відповідності вивченого і вживаного в них мовного матеріалу.

При повному збігу вивченого мовного матеріалу з тим, що вживається в автентичному тексті, якість іншомовного читання повинна відповідати якості читання аналогічного тексту рідною мовою або навіть перевищувати його [с. 297].

При відносно повному збігу вивченого мовного матеріалу з тим, що вживається в автентичному тексті (якщо в ньому міститься до 3 % незнайомих

мовних явищ, що легко семантизуються за контекстом), якість іншомовного читання може поступатись якості читання аналогічного тексту рідною мовою лише за параметром швидкості сприйняття його сенсу. При неповному співпадінні вивченого мовного матеріалу з тим, що вживається в автентичному тексті (якщо в ньому міститься понад 3 % незнайомих мовних явищ, частина з яких не семантизується за контекстом), якість іншомовного читання досягається деякими прийомами дискурсивного розуміння [с. 37].

Відтак, запропонована О. В. Розовим методика навчання синтетичного читання в середині 60-х років минулого століття і модифікована Р. Ю. Мартиновою на початку XXI століття може бути успішно застосована у процесі навчання читання автентичних газетних текстів, які як за своєю лінгвістичною наповненістю, так і за своєю сенсової незалежністю, виходять за межі стандартних мовленнєвих творів. Інші шляхи розширення читацьких можливостей учнів ми знаходимо в дослідженнях щодо навчання іншомовного читання Б. М. Гінзбург (1966 р.) та М. Л. Безденежних (1968 р.), в яких уперше порушується питання про доцільність формування потенційного словника для досягнення вмінь читання неадаптованих текстів. Учені справедливо зауважують, що програмна лексика не може забезпечити якості читання через свою тематичну обмеженість. Тому одним із засобів розширення словникового запасу для читання є навчання учнів способом граматичної трансформації слів у різні частини мови; засвоєння учнями різноманітних знань слів, що вивчаються, а також їх антонімів та синонімів. Все це збільшує вірогідність розуміння великих обсягів друкованих матеріалів, в яких вживаються лексичні одиниці, що виходять за межі навчальних програм.

Удосконалюючи вміння синтетичного читання, методисти наприкінці 60-х років минулого століття все більшу увагу концентрують на розвитку мовної здогадки сенсу того, що читається, як на підставі контексту, так і на підставі лексики потенційного словника. У цьому плані слід відзначити результати досліджень К. І. Крупник, що полягали в розробці метода для визначення ступеня мотивування слів англійської мови та прогнозування ймовірності їх розуміння.

У ці ж роки вперше заговорили про читання як про репродуктивний вид мовленнєвої діяльності. До загальної системи його навчання стали входити вправи в переказі прочитаного іноземною мовою, у реферуванні та рецензуванні друкованих матеріалів. Уважаємо, що зазначені шляхи розширення читацьких можливостей, запропоновані методистами 60-х років, уповні прийнятні з деякою їх модифікацією для навчання читання іншомовної періодики на сучасному етапі навчання.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бахарева М. А. Аналитическое чтение и перевод иностранного текста в старших классах: [В помощь преподавателю иностранного языка] / М. А. Бахарева, В. С. Цетлин. – М., 1950. – С. 37-42.

2. Гез Н. И. Методика обучения иностранным языкам в средней школе / Н. И. Гез, М. В. Ляховицкий, А. А. Миролюбов, С. К. Фоломкина и др. – М. : Высшая школа, 1982. – 373 с.

3. Карпов И. В. Психологическая характеристика процесса понимания и перевода учащимися иностранного текста / И. В. Карпов // Теория и мето-

дика учебного перевода / Под ред. К. А. Ганшиной, И. В. Рахманова. – М., 1950. – С. 67-79.

4. Крупник К. И. К проблеме обучения чтению на иностранном языке / прогнозирование вероятности понимания слов: Автореф. дис. на соискание ученой степени канд. пед. наук: 13.00.02 «Теория и методика обучения и воспитания (иностранные языки)» / К.И. Крупник. – М., 1968. – 33 с.

5. Мартинова Р. Ю. Цілісна загальнодидактична модель змісту навчання іноземних мов : [монографія] Р. Ю. Мартинова. – К. : Вища школа, 2004. – 454 с.

6. Миролюбов А. А. История отечественной методики обучения иностранным языкам / А. А. Миролюбов. – М. : СТУПЕНИ. ИНФРА-М, 2002. – 448 с.

7. Розов О.А. Методика обучения бесперевводному чтению на иностранном языке в 5-8 кл. средней школы. – Владимир, 1971. – 187 с.

8. Соколов А. Н. Психологический анализ понимания иностранного текста / А. Н. Соколов // Изд. АПН РСФСР. – 1947. – Вып. 7. – С. 184-185.

9. Щерба Л. В. Преподавание иностранных языков в средней школе. Общие вопросы методики / Л. В. Щерба. – М. : Изд-во АПН РСФСР, 1947. – 96 с.

СТАН ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМИ ОРГАНІЗАЦІЇ МОВНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ АВІАЦІЙНИХ ОПЕРАТОРІВ У ТЕОРІЇ ВИЩОЇ ШКОЛИ

УДК 378+629. 7. 07

Ковтун О.В.

У статті розкривається науковий доробок українських і російських педагогів у царині організації мовної підготовки майбутніх авіаційних операторів.

Ключові слова: *авіаційний оператор, організація мовної підготовки, науковий доробок.*

В статье обобщаются результаты научных исследований украинских и российских педагогов в области организации языковой подготовки будущих авиационных операторов.

Ключевые слова: *авиационный оператор, организация языковой подготовки, результаты научных исследований.*

The article outlines main results of scientific researches of Ukrainian and Russian scholars in the field of language training of future aviation operators.

Keywords: *aviation operator, organization of language training, results of scientific researches.*

В Україні інтерес науковців до питань організації навчального процесу з мовної підготовки льотного і диспетчерського складу виникає в 90-х роках минулого століття. Дослідження вітчизняних науковців, як і дослідження їхніх закордонних колег, – пошук шляхів виходу із ситуації в авіації, коли некомпетентність у професійно-мовленнєвій діяльності льотного і диспетчерського складу стала причиною низки авіаційних катастроф. Загострення проблем